

Kdo je bila hčerka Frjanove Ajnce, ki so jo ubili partizani?

Poleti 2022 mi je znanka poslala pdf knjige *Družinske podobe*, ki jo je napisala Augustina Budja, zdomka iz Prlekije, ki živi na Švedskem. V njej je omenila, da so partizani ubili mlado dekle, hčerko Frjanove Ajnce iz Bučkovcev. Ker sem pred leti pisal o nekaterih drugih partizanskih umorih tam, sem šel po sledi tega podatka.

 Ivo Zajdela

Leta 2011 je Avgustina Budja (Augustina Budja), zdomka iz Prlekije, ki živi na Švedskem, objavila elektronsko knjigo z naslovom *Družinske podobe*, v kateri je podrobno opisala svoj družinski izvor pri Mali Nedelji v

Slovenskih goricah in svoje življenje na Švedskem. S knjigo, ki je prosto dostopna na *dlibu*, me je leta 2022 seznanila dobra znanka.

Avtorica je na str. 40 omenila zverinski umor dekleta Slavice v Bučkovcih, zaselek Čreta, pri Mali Nedelji.

»Frjanova Ajnca je nekoč imela hčer, ki

pa so jo partizani oziroma ostanki partizanov iz okolice maščevalno ubili. Hčerka je namreč govorila nemško in to jo je stalo življenja. Pogovarjala da se je z Nemci, v tem je bil njen greh. Sosed Lahov Martin je našel Slavico, tako je bilo Ajncini hčerki ime, vso krvavečo, več desetkrat zabodeno z nožem, usmrčeno na

Od hiše Ferdinanda Lupše v Drakovcih so ostale le ruševine, stanje leta 1995

zločinski način. Ležala je v sosedovem gozdu, razgaljena in hudo zmaličena. Nikoli niso zasledovali, odkrili, obtožili, še manj pa kaznovali storilca tega dejanja. Tako je Ajnca ostala sama, brez otrok ali koga, ki bi na stara leta skrbel zanjo. Vendar je bila že takrat močno dementna in je imela čudne ideje in obnašanje. Vmes pa je imela včasih tudi svetle trenutke, takrat pa se je upravičeno hudovala na hčerine morilce in jih v nekem posebnem dialektu glasno obtoževala – '(pre)kleti patazani, morilci, ubili so mi hčer!'«

Po sledi zločinov

Julija sem pisal župniku pri Mali Nedelji, ali se lahko pozanima pri ljudeh za ta primer, predvsem za ime in priimek, verjetno je kaj o tem zabeleženo tudi v župnijskih matičnih knjigah. Odgovora nisem dobil.

Sem pa konec novembra povsem po naključju odkril v svojem gradivu, da pravzaprav imam podatek, ki sem ga iskal pri župniku.

V domačih krajih sem večkrat slišal, da so partizanski skrivači ubili več ljudi. Sredi 90. let sem končno obiskal nekaj ljudi in krajev in si zapisal konkretne podatke. Takrat sem si zapisal štiri primere hudih partizanskih zločinov, o povojnem pomoru križarjev v zaselku Zdole v Drakovcih pri Mali Nedelji 24. julija 1946 ter o umorih Ferdinanda Lupše v zaselku Brigé v Drakovcih januarja 1945, bil je župan pri Mali Nedelji, Lupšovega sosedo Ivana Sobočana 5. septembra 1944 in Slavice Wagner iz Bučkovec 6. septembra 1944.

Takrat, sredi 90. let, mi je še uspeo zbrati dokaj podrobne podatke o partizanskih zločinih oziroma o umorjenih.

Slavica Wagner

Kdo je bila torej umorjena hčerka Frjanove Ajnce?

8. oktobra 1995 mi je njen primer opisal Ciril Sobočan iz Bučkovec, ko sem se oglašil pri njem, da mi pove o umoru njegovega očeta. O partizanskem umoru Slavice Wagner mi je povedal, da je živela pri babici v Bučkovcih. Mati je bila Nemka, oče pa se je poročil z drugo in živel na Grabšinjščaku. Bila je zelo lepo dekle. Domači partizani (skrivači) so jo kot 19-letno dekle ubili v noči na 6. september 1944, v isti noči torej, kot so ubili Ivana Sobočana, očeta pripovedovalca. Odgnali so jo v bližnji gozd, kjer so jo zelo mučili. Govorilo se je, da so na kraju zločina kasneje našli palice, s katerimi so jo tepli, spremenjene v trske. Na koncu naj bi jo bili z noži ubili dve sestri Hojs iz Bodislavca (sestri znanega partizana Danijela

Ferdinand Lupša

Hojsa). Njeno truplo so našli naslednji dan nezakopano.

Govorilo se je o dveh »vzrokih« za umor. Eden naj bi bil, da je Slavica Wagner nekaj pred tragičnim koncem prišla po naključju k eni izmed sosednjih hiš ravno v času, ko so tam partizanski skrivači popravljali orožje. Kasneje naj bi bila nekje začudeno rekla, da se tam zadržujejo partizani. Po drugi varianti je bil vanjo zaljubljen »znani« partizanski aktivist in skrivač Daniel Hojs, k njej pa je hodil Franc Slekovec iz Bučkovec ...

Ivan Sobočan

Pri Cirilu Sobočanu sem se seveda oglašil, da mi kaj pove o umoru svojega očeta Ivana Sobočana.

Povedal je, da se je rodil leta 1907 na Bregeh v Bučkovcih, števil. 59. Partizani (skrivači) so ga ubili 5. septembra 1944. Tisti večer so pri Sobočanovih na preši prešali (stiskali) jabolka. Prišlo je več zamaskiranih moških. Ivan Sobočan je bil na preši (na podi). Zamaskiranci so vprašali, kdo je Ivan Sobočan. Ta je odgovoril: »Jaz sem, v imenu božjem!« Takrat ga je eden s pištolo ustrelil, da je padel, vendar se je dvignil, nakar ga je morilec ustrelil še enkrat.

Med morilsko družbo naj bi bili: Ludvik Vrbnjak iz Drakovca, Franc Novak - Tarzan iz Slaptincev (po vojni so ga zaprli, ker

je preveč govoril), Danijel Hojs iz Bodislavca, Feliks Voršič iz Moravca in Gabrc iz Veržeja.

Brata Sobočan

Ivan Sobočan je nevarnost lahko slutil, saj je župnik pri Mali Nedelji Osterc dobil nepodpisano pismo, naj se izogiba tega belogardističnega bandita. Pri Sobočanovih se je večkrat ustavil Dušan Špindler, ki je Sobočana vabil v partijo, vendar mu je ta odgovarjal, da za komuniste ne bo delal. Zato danes Sobočanov sin Ciril meni, da je morilce poslal Špindler.

Ivanov brat Franc Sobočan je bil bogoslovec in se je poleti 1944 pridružil domobrancem. Komunisti so ga po vojni ubili med množičnimi poboji. V knjigi *Palme mučeništva* (str. 328) piše, da so Ivana Sobočana »revolucionarji dolžili protikomunistične propagande«.

Ivan Sobočan je bil oče petih otrok. Najstarejši je imel sedem let, najmlajši pa je bil star le tri mesece. Pripovedovalec Ciril Sobočan, ki je živel na domačiji, je bil takrat star dve leti.

Ferdinand Lupša

Toda Ciril Sobočan mi je povedal tudi o partizanskem umoru njihovega sosedo na Bregeh (po prleško na Brigéh) Ferdinanda Lupše, ki je bil med vojno župan v Mali Nedelji. Živel je v sosednji vasi

Drakovci. Domači partizani (skrivači) so mu grozili že večkrat prej, preden so ga ubili. Nekoč so prišli k njemu, vendar se je zadnji hip rešil skozi zadnja vrata. Zbežal je proti sosedovim Sobočanovim. Na begu je delal ostre zavoje, da bi ga težje zadeli, če bi streljali za njim. Ko so prišli naslednjič, so mu odnesli lovsko puško.

Januarja 1945 so prišli ponj, ga ugrabili in odgnali v Radoslavce. Hlapca so zaklenili v klet, ženo in deklo pa v sobo. Hišo so zelo pokradli. Kasneje se je govorilo, da so videli, kako je žena Ludvika Vrbnjaka iz Drakovcev sušila obleke, ki so jih ukradli pri Lupšovih. Poleg Ludvika Vrbnjaka (Petkôča), ki je po vojni bil cestar (še živi), naj bi bil zraven še zloglasni Franc Novak - Tarzan iz Slap-tinec (umrl pred približno petimi leti; pravijo, da je zadnja leta imel hudo preganjavico).

Umor v Radoslavcih

Ferdinanda Lupšo so pri Kranjčevih v Radoslavcih zaprli v hlev. Privezanega k jaslim so ga mučili in poniževali. Silili so ga jesti seno. »Krivili« so ga, da je kot župan domače moške pošiljal v nemško vojsko. Pri tem so »spregledali«, da je to moral početi kot tudi to, da je marsikoga rešil pred fronto.

Zakopali so ga v peskokopu pod radoslavskim bregom. Domači so ga prekopali jeseni 1945 na pokopališče pri Mali Nedelji. Njegova žena Fani je bila učiteljica. Leta 1957 se je na domu obesila. Za njun grob ni kasneje nihče skrbel, zato je bil oddan Štuhecovim (tam sta danes napisana na nagrobniku Alojz in Rozalija Štuhec). Imela sta hčerko Elo, ki je zdaj zdravnica v Ljubljani (poročena Atanaskovič).

Partizani in talci

V knjigi Draga Novaka *Prlekija v NOB* (Murska Sobota 1965) piše: »Januarja 1945 so partizani likvidirali drugega nacista, narodnega izdajalca in župana v Bučkovcih ing. Ferdinanda Lupšo. Sodbo je izvršil osebno spremljevalec Jožeta Kocbeka v Radoslavcih pri Antonu Kranjcu.« (str. 161).

Zaradi Lupševega umora so Nemci v Senčarjevi grabi pod malonedeljskim pokopališčem kot povračilni ukrep ustrelili devetnajst talcev (eden je ušel). Pripeljali so jih iz zapor na Ptuj. Tam je režim leta 1959 postavil spomenik. T. i. talce naj bi ustrelili 8. marca. Na ta dan Krajevna organizacija za vrednote NOB Mala Nedelja v sodelovanju z Združenjem borcev za vrednote NOB Ljutomer in Osnovno šolo Mala Nedelja pripravlja spominsko slovesnost.

Od hiše Ferdinanda Lupše v Drakovcih so ostale le ruševine, stanje leta 2018.

Moralna dolžnost

O Lupši je v *Časopisu za zgodovino in narodopisje* (števil. 4, 2017) pisal Rado Podgorelec. Zbral je kar precej podatkov o njem, na koncu pa zapisal, da je danes o Ferdinandu Lupši ostalo le malo znane-ga. Dokumentov skoraj ni več, nanj še spominjajo ruševine hiše v Drakovcih pri Mali Nedelji, nekaj slik, ki jih je sam naslikal pred prvo svetovno vojno, fotografije, med katerimi so bile nekatere predstavljene na razstavi leta 2015 v ljubumerski knjižnici. Ljudski spomin v krajih pri Mali Nedelji še pomni ime Ferdo Lupša. Njegovo imetje je bilo pokradeno, zaplenjeno, osebni predmeti so bili uničeni ali pa razpršeni naokoli. »Danes nam ostaja moralna dolžnost, da spominimo slovenski narod na velikega rojaka. Ob tem pa naj bo to priložnost za razmislek o krivični usodi, ki je po letu 1945 doletela velik del slovenskega naroda.«

Poboj križarjev na Zdoleh

Ciril Sobočan mi je 8. oktobra 1995 povedal za še eno osebo, ki so jo ubili partizanski skrivači. Moškega naj bi bili ubili v Kuršincih, ko je ta ravno tam šel mimo. V neki hiši so ga mučili in klali, Alojz Vrbnjak (Androšov) pa je igral na harmoniko.

Isti dan sem se oglasil tudi v zaselku na Zdoleh, delu Drakovcev in Moravec. Tam mi je Lizika Zmazek povedala o povojnem pomoru križarjev pri sosednji hiši. Bilo je 22. ali 24. julija 1946. V hiši na Zdoleh (Drakovci, št. 50) v Slovenskih goricah, katere lastnica je bila Elizabeta Ganza (Skrbičova Lizika), so se zadrževali križarji (Matjaževa vojska). Pozno ponoči, okoli ene ure, so do hiše prišli knojevci. Tisto noč je bila huda nevihta. Ubili so 11 ljudi, dva pa naj bi se rešila. Naslednji dan so ljudje iz okolice hodili gledat morišče. Pri hiši, kjer so ubili križarje, je zgorelo ostrušje in zadnji del. Trije križarji so ležali na

začetku vinograda. Eden je imel prestreljeno lobanjo, da so mu ven viseli možgani. Eden je visel s senika z glavo navzdol, ves ožgan od ognja ter zabuhel. Ostala trupla so bila v hlevu in na dvorišču. Dva od ubitih sta bila brata Horvat, 14-letni Mirko in Franc, ki je imel čez 20 let. Doma sta bila v sosednji hiši. Ob cesti pred svojo hišo je ležala ubita tudi njuna mati Marica Horvat.

Prisilili so jih, da so trupla nalagali na tovarnjak, ki je verjetno prišel iz Maribora. V Sovjaku naj bi aretirali tri ženske, ki so bile povezane s to skupino križarjev. Med njimi je bila Marica Špindler (Sobotorova), ki je bila punca Franca Horvata. Ko so trupla peljali v Maribor, naj bi morala sedeti na njegovem trupu.

Pričevanje Antona Horvata

Julija 2016 sem se srečal z Antonom Horvatom, ki je kot t. i. gatarbajter od šestnajstega leta živel v Nemčiji in je včasih prišel na obisk v domače kraje.

Povedal mi je, da je bila žrtev pomora na Zdoleh pri Moravcih tudi družina Franca Horvata, brata njegovega očeta, saj so bili med ubitimi križarji na Zdoleh 21. julija 1946 tudi njegova žena Marija, rojena Scharf, ter dva njuna sinova, Franček in Mirko (bratranca pričevalca Antona Horvata).

Anton mi je povedal domnevo, da je križarje, skupino na Zdoleh in eno, ki so jo aretirali na poti k meji z Avstrijo, Ozni izdal Metod Špindler (Sobotorov) iz Moravec. Njegova ožja sorodnika sta bila vidna partizana. Špindler je živel v sosednji hiši, ki je stala poleg tiste, kjer so se zadrževali križarji in ki so jo knojevci požgali. Poročen je bil z Miciko, hčerko Franca Horvata.

Takrat so aretirali več oseb, med njimi Jožefa Slano iz Bolehnečic, ki je v zaporu umrl (domači so za smrt izvedeli šele čez nekaj mesecev). [D]